

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

1996 metai

VILNIUS **pradai** 1997

INSTITUTE OF LITHUANIAN HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

1996

VILNIUS 1996

INSTITUT FÜR LITAUISCHE GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

1996

VILNIUS 1997

UDK 947.45

Li 237

Redakcinė komisija

Vytautas MERKYS (pirm.), Antanas TYLA (pirm. pavaduotojas),
Vacys MILIUS, Gediminas RUDIS, Rita STRAZDŪNAITĖ (sekretorė),
Gintautas ZABIELA

Redakcinės komisijos adresas:

Kražių 5, 2001 Vilnius

Išleista Lietuvos istorijos instituto užsakymu

ISSN 0202-3342

ISBN 9986-776-74-0

© Lietuvos istorijos institutas, 1997

MŪSŲ JUBILIATAI

REGINA VOLKAITĖ-KULIKAUSKIENĖ

Sulaukę jubiliejaus, gręžiamės atgal ir į savo ar savo kolegos gyvenimą žiūrime tartum nuo aukštų laiptų žemyn. Žvelgdami į R. Kulikauskienės gyvenimą ir darbą nuo aštuoniasdešimties metų aukštumos (1996 m. rugsėjo 10 d.), džiaugiamės ant kiekvienos laiptų pakopos rasdami vis svaresnių darbų. Toks nuolatinis kopimas lydi kiekvieną tikrą archeologą, nes kasmetiniai archeologinių paminklų tyrinėjimai neleidžia mūsų minčiai sustoti, o skatina ją veržtis pirmyn, ieškoti. Archeologų šaltiniai glūdi po žeme ir ne visad pasiekiami tada, kai jų, rodos, labiausiai tau reikėtų. Pasaulyje nuolat kuriami ir atrandami nauji tyrinėjimų metodai, kurie dažnai verčia atsigręžti atgal. Todėl archeologai vėl ir vėl grįžta prie tų pačių temų, kaskart jas vis papildydami. Tai gi turi uždavinį visam gyvenimui.

Žvelgdami žemyn nuo R. Kulikauskienės gyvenimo laiptų aukštumos, rasime ne vieną tokį uždavinį — temas, kurių nė viena per ilgus darbo metus nebuvo nustumta į šalį, prie visų nuolat buvo grįžtama. Būdama tikra mokslininkė, Jubiliatė niekada nesijautė tarusi paskutinį žodį.

Nuo pirmojo R. Kulikauskienės mokslinio straipsnio 1943 m. jau praėjo daugiau kaip pusė šimtmečio. Trumpai apžvelgti visą jos ilgo darbo įvairovę neįmanoma. Paminėsiu tik keletą svarbiausių jos darbo kryptių.

1940 m. baigusi Vilniaus universitetą ir įgijusi istorikės specialybę, R. Kulikauskienė užsibrėžė nagrinėti tą laikotarpį, kuris ribojasi su vadinamųjų istorinių laikų pradžia, t.y. IX—XII amžius. Jai archeologija buvo daugiau nei vien juodas darbas, siekiant išsiaiškinti tik įvairių dirbinių chronologiją bei kilmę, ir ji tuo neapsiribojo. Tačiau kartu aiškiai suvokė, kad be šio darbo neįmanomos jokios istorinės išvados. Todėl ir jos kandidatinės disertacijos, apgintos 1950 m., tema buvo

„Materialinė lietuvių kultūra IX—XII a. pagal laidojimo paminklų medžiagą“. Darbas liko rankraštyje. Tačiau jis buvo panaudotas knygoje „Lietuvos archeologijos bruožai“ (1961 m.), rašant skyrių „Ankstyvojo feodalizmo laikotarpis“.

Pradėta darbą R. Kulikauskienė nuosekliai ir atkakliai tęsė toliau, kol jis 1968 m. virto knyga „Lietuviai IX—XII amžiais“, kaip disertacija daktaro laipsniui įgyti, ir 1970 m. buvo išspausdinta. Ne viskas joje tilpo, ką autorė norėjo išsakyti. Nepakankamai išsamiai išnagrinėtus klausimus R. Kulikauskienė vėliau išplėtė įvairiuose straipsniuose. Nemažai straipsnių ji parašė apie to meto ginklus — kalavijus, kovos kirvius, ietigalius, skydus, šalną, plačiausiai juos apibūdindama 1981 m. išleistoje kelių autorių knygoje „Lietuvių materialinė kultūra IX—XIII amžiuje“. Nuolat domėjosi ji ir kario žirgo apranga. Be 1966 m. parengtos (kartu su R. Rimantiene) studijos „Senovės lietuvių papuošalai“ (serijos „Lietuvių liaudies menas“ 2-oji knyga), kurioje buvo pateikti gražiausi žirgo aprangos dalykai, ji perskaitė tais klausimais keletą pranešimų konferencijose, parašė straipsnių, o 1971 m. išleido atskirą studiją „Lietuvių kario žirgas“.

1958 m. išleidusi (su R. Rimantiene) „Senovės lietuvių papuošalų“ 1-ąją knygą ir nemažai vietos šiai temai skyrusi kitoje savo knygoje „Lietuviai IX—XII amžiais“, ji dar nesijautė viską padariusi: per maža buvo pasakyta apie tų papuošalų vietą visoje to meto žmonių aprangoje. Publikacijose ji nagrinėjo jau vėliau rastų įvairių papuošalų paskirtį, ypač galvos dangos. Plačiau visa tai apibūdino 1986 m. rusų kalba išleistame rinkinyje „Senieji Rytų Europos tautų drabužiai“, skyriuje „Lietuvių drabužiai nuo seniausių laikų iki XVII a.“ Ši tema ir iki šiol jai rūpi: ant Jubiliatės stalo guli surinkta, leidėjo laukianti knyga „Senovės lietuvių drabužiai“, kurią tikimės netrukus išvysti.

Kita labai plati tyrinėjimų sritis, dominanti Jubiliatę iki pat šių dienų, — lietuvių etninės istorijos klausimai. Šią temą nagrinėti ji pradėjo jau 1940 m. diplominiame darbe „Rytinės baltų ribos priešistoriniais laikais“. Vėliau dalyvauta ne vienoje baltų konferencijoje, rašyti straipsniai lietuvių ir rusų mokslo ir mokslo populiarinimo literatūroje, ginčytasi dėl atskirų, archeologiškai apibrėžiamų, kultūrų etninės priklausomybės. Nelengvas darbas beveik dešimt metų buvo užgulęs Jubiliatę ir 10 autorių, kurie rengė 1987 m. išleistą studiją „Lietuvių etnogenezė“. Teko dirbti ne tik su archeologais, bet ir su istorikais, antropologais bei kalbininkais.

Šalia atskirų genčių etninių klausimų, iškilo ir bendri lietuvių tautos susidarymo, jos visuomeninės santvarkos klausimai iki pat valstybės susikūrimo. Jau 1970 m. išleistoje savo knygoje R. Kulikauskienė bandė rasti socialinės diferenciacijos ir klasių formavimosi požymių pagal kapų radinius, remdamasi ir negausiais to meto rašytiniais šaltiniais. Tyrinėtų piliakalnių (Apuolės, Įpilties, Nemenčinės) duomenys

nedaug galėjo duoti medžiagos prielaidoms apie prekybos bei amatų centro formavimąsi. Ieškodama feodalinių centrų, ji ėmė tyrinėti Punios, Maišiagalos, Kernavės piliakalnių.

Čia negalima nė suminėti visų R. Kulikauskienės iširtų vėlyvojo geležies amžiaus paminklų ir straipsnių apie juos. Visi jie surašyti 1996 m. Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos išleistoje autorės darbų bibliografinėje rodyklėje, kuriai plautų įvadą parašė G. Zabiela.

Žinome, kad Jubiliatė iki šiol nepadeda plunksnos, vis grįžta prie pagrindinės savo gyvenimo temos. Tai bus knyga apie IX—XII a. lietuvių kultūrą, kuri užbaigs Lietuvos istorijos instituto Archeologijos skyriaus leidžiamą 5 tomų seriją apie Lietuvos archeologiją, — tai vėlyvasis geležies amžius Lietuvoje.

Jeigu greta šių didžiųjų darbo kryptių nepaminėtume ir viso kito mokslininkės indėlio į archeologijos mokslą, tai nedovanotinai nuskriaustume Jubiliatę. Tai dešimt metų darbo Vilniaus universitete, studentų, aspirantų ruošimas, daugybė straipsnių enciklopedijoms, konferencijoms. Nesvetimi jai buvo ir kitų laikotarpių paminklai, ir paminklų apsauga. Visų šių darbų įvairovę lėmė ekspedicijose praleistos vasaros.

Sveikindami Jubiliatę, linkime ant gyvenimo pakopų, kurias jai dar lemta įveikti, palikti daug vertingų darbų. Kadangi autoriui didžiausias džiaugsmas — matyti savo darbus išspausdintus, nuoširdžiai prisidedam ir prie to linkėjimo.

Rimutė Rimantienė

MEČISLOVAS JUČAS

Prieš 70 metų, 1926 m. balandžio 26 d., Vabalių vienkiemyje prie Sidabravo, valstiečių Stefanijos (Mandeikaitės) ir Adolfo Jučų šeimoje gimė pirmagimis, pakrikštytas Mečislovas. Pradžios mokslus išėjęs gimtojo kaimo mokykloje, 1944 m. vasarą baigė Šeduvos gimnaziją. Ir dirbdamas tėvų ūkyje, ir mokytojaudamas Vosiliškyje (Raseinių r.), svajojo apie aukštąsias studijas. 1946 m. įstojęs į Kauno universitetą, studijas baigė 1951 m. jau Vilniaus universiteto Istorijos—filologijos fakultete. Metus padirbėjęs Švenčionėlių mokytojų seminarijoje, 1952 m. vasarą buvo pakviestas į Mokslų akademijos Istorijos institutą, į kurį po studijų ir buvo gavęs paskyrimą, bet tuo metu nebuvo priimtas. Netrukus įstojo į aspirantūrą ir išvyko rengti disertaciją į SSRS mokslų akademijos Istorijos institutą Maskvoje, kur daugiau kaip trejus metus įtemptai dirbo, tyrinėdamas temą „Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė XIV a. antroje pusėje—XV a. pradžioje ir lietuvių tautos kova dėl

nepriklausomybės“. Tokį pasirinkimą, matyt, lėmė iškilus viduramžių Lietuvos politinės istorijos žinovo ir studentijos mėgstamo profesoriaus Igno Jonyno autoritetas. Kita vertus, mokinys iš savo mokytojo perėmė ir tyrinėjimo, pagrįsto skrupulinga pirminių šaltinių analize, metodą. Ypatinę jauno mokslininko dėmesį archyviniams dokumentams vėliau skatino ir akademikas Konstantinas Jablonskis, su kuriuo bendradarbiauta, publikuojant Lietuvos socialinės istorijos šaltinius.

1956 m. pavasarį, sėkmingai apgynęs disertaciją, M. Jučas grįžo į Vilnių ir vėl dirbo Istorijos institute: 1956—1957 m. — jaunesniuoju, 1957—1972 m. — vyresniuoju mokslo bendradarbiu, 1972—1985 m. — direktoriaus pavaduotoju bei skyriaus vadovu. Jauną perspektyvų mokslininką užvertė naujais darbais ir pasiūlymais. Tačiau kurį laiką dar „nepaleido“ disertacijos tematika, norėjosi plėtoti problemas, apčiuoptas gilinantis į XIV—XV a. Lietuvos istoriografiją: 1959 m. ir 1960 m. išėjo dvi knygelės „Žalgirio mūšis“ laidos. 1964 m. paskelbta pora studijų kolektyvinėje knygoje „Lietuvių karas su kryžiuočiais“, 1968 m. pasirodė monografija „Lietuvos metraščiai“. Tačiau M. Jučą vis labiau traukė archyve gulintys senieji XVII—XVIII a. aktai. Juoba kad kartu su K. Jablonskiu rengė spaudai XVII a. Lietuvos dvarų inventorių (1962), o po akademinio mirties vadovavo didelės publikacijos — „Lietuvos valstiečių ir miestelėnų ginčai su dvarų valdytojais“ (III dalis, 1968) — rengimui. Darbuodamasis prie šio dokumentų rinkinio, M. Jučas jau dėjo šaltinių pamatus būsimam, kaip vėliau paaiškėjo, — pagrindiniam — savo darbui. Visą dešimtmetį paskyręs agrarinių santykių Lietuvos kaime XVIII a. šaltinių kaupimui bei tyrimui, 1971 m. rudenį puikiai apgynė daktaro disertaciją, kurią 1972 m. paskelbė atskira knyga „Baudžios irimas Lietuvoje“. Šiame veikale, išanalizavęs Lietuvos agrarinės raidos XVIII a. pabaigoje—XIX a. pradžioje ypatybes ir atskleidęs įdomų reiškinį, kad palivarkuose dėl pigios lažo darbo jėgos iki pat XIX a. penktojo dešimtmečio samdomasis darbas nebuvo naudojamas, o valstiečių ūkiuose (ypač Žemaitijoje ir Užnemunėje) samda virto ūkininkavimo sistema jau XVIII a. pabaigoje, autorius priėjo išvadą, jog baudžios panaikinimo idėja kilo iš realių Lietuvos ūkio sąlygų. Taigi baudžios irimas prasidėjo ūkininkų santykių srityje, o dvarininkų rengiami baudžios panaikinimo projektai buvo ideologinė baudžios irimo išraiška. Ši monografija, ypač didelio rezonanso sulaukęs laisvųjų žmonių problemos sprendimas, — tai jau mūsų istoriografijos klasika.

Nors pagrindinę savo darbo kryptį M. Jučas yra apibūdinęs dviem žodžiais: „valstybė ir valstiečiai“, bet jo mokslinių tyrimų sritis plati ir chronologiniu, ir teminiu požiūriais. Kita vertus, jis mėgsta grįžti prie, atrodytų, jo paties jau išnarpliotų problemų. Ir, svarbiausia, atranda, ką pasakyti nauja. Antai 1990 m. išėjo puiki, iš esmės naujai parašyta monografija apie Žalgirio mūšį. Joje autorius pateikė lietuvišką požiūrį, nes pasaulyje vis dar vyrauja lenkų istoriografijos sukurta koncepcija.

Jau monografijoje „Lietuvos metraščiai“ iškėlęs hipotezę, kad romėniškoji lietuvių kilmės teorija buvo sumanyta, siekiant pateisinti LDK sukūrimą, autorius tebeieško naujų argumentų jai pagrįsti. Minėtoje knygoje aptaręs Lietuvos didikųjų kunigaikščių metraščio ryšį su Vytauto karūnavimu, išanalizavęs kitus šaltinius, neseniai vėl grįžo prie pastarosios problemos tyrimo. 1970 m. išleidęs knygą „Nuo Krėvos sutarties iki Liublino unijos“, ir vėliau daug dėmesio skyrė LDK likimui po Liublino unijos, Lietuvos seimelių veiklai, lietuviškojo parlamentarizmo istorijai. Gana dažnai M. Jučui tenka grįžti ir prie įvairių Vilniaus universiteto istorijos etapų tyrimo.

1970 m. savo Alma Mater pradėjęs dėstyti Lietuvos istoriją, nuo 1985 m. rudens atsisakė darbo institute ir visas jėgas paskyrė profesoriaus (šis mokslinis vardas jam buvo suteiktas 1976 m.) darbui. Dėstytojo bei jaunųjų mokslininkų darbų vadovo patirtis, be abejo, turėjo įtakos ir vadovėlių rašymui. Jau 1978 m. rusų kalba išleistoje Lietuvos istorijos sintezėje M. Jučas pabandė originaliai pateikti XVI a. LDK politinį bei socialinį modelį pagal Lietuvos statutus, pakartotą ir 1985 m. pasirodžiusios lietuviškosios sintezės pirmajame tome. Nepaprastai svarbi, pranašavusi naujo mūsų istoriografijos etapo pradžią, buvo 1988 m. M. Jučo kartu su Inge Lukšaitė ir Vytautu Merkiu parašyta nedidukė, bet reikšmingo turinio, o svarbiausia — pirmoji — pokario Lietuvoje spausdinta Lietuvos (o ne Lietuvos TSR!) istorija. Ir anksčiau ne viename straipsnyje spaudoje bei pokalbiuose su jaunuimu, apmąstydamas nelengvą istoriko likimą, M. Jučas yra drąsiai propagavęs mokslininkų uždavinį siekti istorinės tiesos: „didžiausia bėda, jei istorikas iš anksto savo paties sugalvotai ar — dar blogiau — kitų padiktuotai minčiai pagrįsti specialiai pritempia bei surikiuoja faktus“.

M. Jučas, įsitikinęs, kad istoriją tyrinėti būtina „iš pirminių — sunkiausių, bet kartu vertingiausių ir tiksliausių šaltinių“, kvietimą *ad fontes* pirmiausia taiko sau. Veik pusę amžiaus besitęsiančios naujų šaltinių paieškos Lietuvos ir užsienio dokumentų saugyklose, gausiai dokumentuoti, todėl argumentuoti ir išsamūs tyrinėjimai, pateikti penkiose monografijose, keliose knygose bei vadovėliuose, parašytuose kartu su kolegomis, taip pat gausybė mokslinių straipsnių pelnė M. Jučui svarią vietą Lietuvos istoriografijoje.

Šiuo metu prof. M. Jučas — vienas žymiausių ir autoritetingiausių LDK istorijos tyrinėtojų. Jo darbus žino ir vertina Lenkijos, Rusijos, Baltarusijos, Ukrainos, Estijos ir Vokietijos mokslininkai, pranešimai, kuriuos profesorius skaito tarptautiniuose simpoziumuose, puikiai reprezentuoja šiuolaikinį lietuviškosios istoriografijos lygį.

Kolegos, nekantriai laukdami naujų darbų, gerbiamam Jubiliatui linki sveikatos, ryžto bei energijos tempiant nelengvą motušės istorijos našta.

Irena Valikonytė

VACYS MILIUS

Vacys Milius gimė 1926 m. gruodžio 8 d. Kretingos aps., Mosėdžio vls., Šauklių sodoje. 1934—1938 m. lankė Šačių pradžios mokyklą, 1938—1940 m. — Skuodo pradžios mokyklos' 5—6 skyrius, 1940—1944 m. mokėsi Skuodo gimnazijoje. Karo metais Šačių parapijos Vabalių kaime pas savo giminaitę, ištėkėjusią už Adomo Kauneckio, dažnai apsidodavo buvęs pedagogas, garsus žodžių rinkėjas Matas Untulis. Jis įtraukė į šį darbą ir V. Milių. Mato Untulio duotas pavartyti „Gimtojo krašto“ 1943 m. numeris buvo pirmas susitikimas su etnografija, nors istorija buvo pamėgta gerokai anksčiau. Istorijos užduotis paruošdavo grįžęs iš pamokų tą pačią dieną, „viską įsivaizduodamas vaizdais“, — prisimena profesorius.

Mokslas Telšių mokytojų seminarijoje 1945—1946 m. išvadavo nuo prievolės tarnauti okupantų kariuomenėje. 1946 m. Vilniaus universiteto Istorijos ir filologijos fakulteto Muzeologijos katedroje pasirinko etnografijos specialybę. Vienas pagrindinių šaltinių lietuvių etnografijos studijoms tuo metu buvo prieškarinis Pelikso Bugailišio redaguotas „Gimtasai kraštas“.

Studijuodamas 1947 m. pradėjo dirbti tuo metu Istorijos institutui priklausiusiam Etnografijos muziejuje. Geru žodžiu ir šiandien Jubilias mini pirmąjį savo viršininką, muziejaus direktorių Vincą Žilėną (1907—1982). 1948 m. vasarą V. Milius su V. Žilėnu ir Kazimieru Karosu išvyko į pirmą ekspediciją po Švenčionių apskrities kaimus. Tada ir prasidėjo iki šios dienos besitęsiantis skubėjimas kasmetinėse ekspedicijose surinkti kiek galint daugiau gimtojo krašto etninę kultūrą atspindinčios medžiagos.

1951 m. baigęs universitetą, dirbo muziejuje, o 1952 m. pradžioje išvažiavo į N. Miklucho-Maklajaus etnografijos instituto Maskvoje aspirantūrą. Į aspirantūrą V. Milius nusivežė ir temą bei jos bibliografiją. Buvo pasirengęs rašyti darbą apie žvejybą. Mokslinis vadovas, žinomas etnografas Pavelas Kušneris pasiūlė rašyti darbą apie lietuvių maistą ir namų apyvokos daiktus. Pasiūlyta tema aspirantui buvo priimtina. Disertacijai medžiagą Lietuvos kaimuose rinko ir per atostogas, taip sutaupydamas šešis mėnesius aspirantūros laiko. 1954 m. pabaigoje disertacija „XIX a.—XX a. pirmosios pusės lietuvių valstiečių maistas ir namų apyvokos daiktai“ buvo parašyta, o 1955 m. sausio 4 d. ir apginta. Oficialūs oponentai buvo profesoriai N. Čebokarovas ir K. Jablonskis.

Grįžęs iš aspirantūros iki šiol V. Milius dirba Lietuvos istorijos instituto Etnografijos (nuo 1996 m. Etnologijos) skyriuje. Perdavęs institutui savo disertacijai surinktą lauko medžiagą, padėjo pagrindą skyriaus rankraštynei, negatyvų ir brėži-

nių archyvui, fototekai. Nuo jaunumės kryptingai dirbamą darbą apibendrina „Lietuvių etnografijos bruožuose“ (1964 m.): parašė skyrius apie pagrindinius savo tautos verslus — žemdirbystę, gyvulininkystę, žvejybą, amatus, taip pat apie maistą ir namų apyvokos daiktus, apžvelgė lietuvių etnografinių tyrinėjimų istoriografiją.

Gilindamasis į lietuvių materialinės kultūros raidą, paskelbė studijas: „Lietuvių valstiečių maistas ir namų apyvokos daiktai: XIX a.—XX a. pradžia“ (rusų. k.), „Javų nuėmimo ir kūlimo įrankiai XIX a. antroje pusėje—XX a. pradžioje“, „Medžio apdirbimo amatininkai“. Ilgamečių žemdirbystės tyrinėjimų rezultatas — 27 žemėlapiai ir aiškinamieji tekstai Pabaltijo etnografijos atlaso žemdirbystei skirtame tome.

Baigiančiam studijas universitete V. Miliui archeologas Adolfas Tautavičius padovanojo etnografijos bibliografinių kortelių dėžutę, kuri davė pradžią šiandien jau gausiai Lietuvos etnografijos bibliografijai. 1966 m. dalyvaudamas Baltijos šalių etnografų kolokviume Berlyne, V. Milius susidomėjo Bonoje leidžiama „Tarp-tautine etnologijos bibliografija“ („Internationale Volkskundliche Bibliographie“). Tarpukario metais lietuvių tautotyros bibliografiją tenai siūsdavo prof. Alfredas Sennas iš Kauno, pokario metais — dr. Jonas Balys iš Vašingtono. Grįžęs iš kolokviumo, V. Milius bibliografijos sudarytojui dr. Robertui Wildhaberui į Bazelį nusiuntė savo paskelbtos lietuvių etnografijos bibliografijos atspaudą ir nuo to laiko šiam leidiniui siūnčia lietuviškąją etnografijos ir folkloristikos bibliografijos dalį.

Plati yra V. Miliaus skelbtų mokslinių straipsnių ir pranešimų konferencijose tezių geografija — Estija, Kazachstanas, Latvija, Lenkija, Rusija, Suomija, Švedija, Šveicarija, Ukraina, Vokietija. Įvairiais lietuvių etninės kultūros klausimais krašto moksliniuose ir populiariuose leidiniuose yra paskelbęs daugybę straipsnių, recenzijų ir apžvalgų. Rašė visoms Lietuvoje leistoms enciklopedijoms. Iki Nepriklausomybės paskelbimo bendradarbiavo pagrindiniuose leidiniuose — „Alma Mater“, „Aušroje“, „Pastogėje“.

Skatindamas rinkti lauko medžiagą, paskelbė pluoštą anketų, gerai pažinojo ir bendravo su daugeliu Lietuvos šviesulėlių — Alfonsu Gaška, Valentinu Gustainiu, Ignu Jablonskiu, Antanu Jonušu, Antanu Kėriu, Juozu Mickevičiumi, Vladu Statkevičiumi, Jonu Stoskeliūnu, Amelija Urbiene, Juozu Vaina, Juozu Žagrakaliu. Iš jų gauti aprašai praturtino instituto Etnologijos skyriaus rankraštyną, kraštotyros leidinius.

Kruopščių lietuvių etnografijos istorijos tyrinėjimų išdava — publikacijos apie mokslo draugijas, etnografinius rinkinius užsieniuose. Pagrindinis šios srities darbas — „Mokslo draugijos ir lietuvių etnografija“ (1993).

1970 m. V. Milius parengti „Lietuvininkai“ mano kartai buvo negirdėti gražiausi pasakojimai apie Mažąją Lietuvą, o 1992 m. jo iniciatyva pradėtoje „Lietuvių etnografijos šaltinių“ serijoje jau skaitėme keletą leidinių apie atskiras Lietuvos vietas.

Daugelį metų V. Milius laiškais ir knygomis keitėsi ir tebesikeičia su dr. Vytautu Armonu (Torūnė), prof. Gerhardu Baueriu (Bielefeldas), dr. Jurgiu Gimbutu (Arlingtonas prie Bostono), prof. Manfredu Kleinu (Bielefeldas), Juozu Lingiu (Stokholmas), Antanu Mažiuliu (Bostonas), Žibuntu Mikšiu (Paryžius). Daugybę etnografinių knygų yra išsiuntęs Estijos, JAV, Latvijos, Lenkijos, Suomijos, Švedijos, Vokietijos mokslo žmonėms. Pats turi sukaupęs vertingą etnografinės ir lituanistinės literatūros biblioteką. Ankštame bute nėra vietos daugeliui knygų, tad dalį jų dovanojo Vilniaus universiteto bibliotekai. Jo dovanotų knygų kolekcija 1996 m. liepą sudarė daugiau kaip 1400 vienetų. Žinodami V. Milius aistrą knygoms, Lietuvos ir kitų kraštų dailininkai jam yra sukūrę apie 30 ekslibrisų. Lietuviškų ir lituanistinių ekslibrisų rinkimas — jo hobis.

Kryptingas darbas ir meilė gimtajam kraštui sieja etnografą V. Milių su visais, kuriems etnografija — studijos, darbas ar suvoktas pomėgis. Nuo 1992 m. Vytauto Didžiojo universiteto etnologijos specialybės studentams Jubilias skaito lietuvių materialinės kultūros kursą, vadovauja bakalaurų, doktorantų darbams, recenzuoja juos.

1993 m. birželio 3 d. už Lietuvos kaimo amatų ir technikos tyrinėjimus V. Miliui buvo suteiktas humanitarinių mokslų srities etnologijos krypties habilituoto daktaro laipsnis.

1994 m. lapkričio 23 d. Vytauto Didžiojo universiteto senatas V. Miliui suteikė profesoriaus vardą. Būdamas „Lietuvos istorijos metraščio“, „Kultūros paminklų“, „Liaudies kūrybos“, „Liaudies kultūros“, „Mūsų krašto“, lokaliųjų ir regioninių monografijų redakcinių komisijų narys, rengdamas jų etnografijos skyrius, profesorius dar aktyviai dalyvauja ekspedicijose, rašo apie kaimų ir miestelių kapines, kryžius, publikuoja antkapinių paminklų ir atminimo lentų įrašus, rengia retrospektyvinę lietuvių etnografijos bibliografiją, kuri apims XVII a.—1995 m. lietuvių, estų, anglų, italų, lenkų, prancūzų, rusų, švedų ir vokiečių kalbomis paskelbtas knygas, straipsnius. Greitai skaitysime naują profesoriaus studiją „Žemaitijos vandens malūnai“.

V. Milius dvi kadencijas buvo Lietuvos istorijos draugijos valdybos narys. Šiuo metu yra Lietuvos istorijos instituto tarybos narys, Lietuvos radijo ir televizijos tarybos narys, Lietuvių katalikų mokslo akademijos Etnologijos sekcijos pirmininkas, Lietuvos nacionalinio muziejaus eksponatų įgijimo komisijos narys.

70-mečio proga išleistoje profesoriaus bibliografijoje nurodyti 867 jo paskelbti darbai, 112 redaguotų, spaudai rengiant recenzuotų bei konsultuotų leidinių, 168 apie jį parašyti straipsniai.

1996 m. gruodžio 5 d. Lietuvos istorijos institute susirinkęs gausus žilų mokslininkų, jaunų doktorantų ir kraštotyrininkų, Lietuvos istorijos mylėtojų ir muziejininkų būrys nuoširdžiai palinkėjo profesoriui sveikatos nepavargti.

Pastovumas ir kantrybė darbuose, pakantumas ir kuklumas santykiuose su žmonėmis byloja apie profesorių Vacį Milių, kaip nuoseklų tyrinėtoją, tyrinėjimų skatintoją ir didelės vidinės kultūros žmogų.

Birutė Kulnytė

ALGIRDAS ANTANAS BALIULIS

Algirdas Antanas Baliulis gimė 1936 m. sausio 2 d. Utenos apskrities Daugailių valsčiaus Duobių kaime. Baigęs Utenos I vidurinę mokyklą, 1953—1958 m. Vilniaus universiteto Istorijos—filologijos fakultete mokėsi bibliotekininkystės. Iki 1961 m. spalio mėn. dirbo Lietuvos SSR valstybinio statybos ir architektūros reikalų komiteto Valstybinėje paminklų apsaugos inspekcijoje. Vėliau kelis mėnesius padirbėjęs Valstybiniame aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo komitete, 1962 m. kovo mėn. įsidarbino Kauno politechnikos instituto Vilniaus filialo bibliotekos vedėju (ten jam teko sukurti naują biblioteką). Nuo 1969 m. iki 1971 m., kada sausio mėn. įsidarbino Paminklų konservavimo institute (toliau — PKI), pabuvojo ir Vilniaus universiteto mokslinės bibliotekos direktoriaus pavaduotoju, ir Centrinės mokslinės-techninės bibliotekos sektoriaus vedėju. PKI A. Baliulis ėmėsi intensyvaus mokslinio darbo. Archyvuose ir rankraštynuose rinko istorinę medžiagą apie Lietuvos miestus — urbanistikos paminklus, ruošė mokslines apžvalgas Lietuvos kultūros paminklų sąvadui ir pan. Tyrimų metu jis išmoko tobulai skaityti XVI—XIX a. Lietuvos raštus rusų (gudų) ir lenkų kalbomis, galėjo juos nesunkiai išversti į lietuvių kalbą. Dalį surinktos medžiagos pateikė įvairiuose straipsniuose, enciklopedijose ir t.t. Tačiau diduma medžiagos liko nepanaudota. Tuo metu Lietuvos istorijos instituto vadovybė nusprendė įkurti Archeografijos skyrių, kurio vienas pagrindinių uždavinių — Lietuvos Metrikos leidyba. A. Baliulis laimėjo konkursą ir 1988 m. kovo mėn. įsidarbino Feodalizmo istorijos skyriaus moksliniu bendradarbiu, o nuo 1989 m. balandžio mėn. buvo perkeltas į ką tik suformuotą Archeografijos skyrių taip pat moksliniu bendradarbiu. 1994 m. gruodžio 1 d. jis, Lietuvos istorijos instituto tarybai nutarus, direktoriaus įsakymu patvirtinamas Archeografijos skyriaus vedėju.

Jubiliato — be galo darbštaus, produktyvaus istoriko — veiklos rezultatas — gausybė mokslinių darbų. Tai kelios dešimtys straipsnių, sudarančių ne vieną šimtą

autorinių lankų, kolektyvinė monografija „Trakų miestas ir pilys“ (1991), kartu su Vytautu Raudeliūnu paruošti „Lietuvos vyriausiojo tribunolo sprendimai, 1583—1655“ (1988), solidūs „Lietuvos Metrikos“ 8-osios ir 564-osios knygų tomai (1995 ir 1996), „Ukmergės apskrities seniūnijų 1765 m. inventoriai“ (1994). Dėsninga, kad 1993 m. gruodžio 2 d. Algirdui Antanui Baliuliui, apgynusiam disertaciją „Trakų teisinė, administracinė ir ūkinė raida XV—XIX amžiuje“, suteikiamas humanitarinių mokslų srities istorijos krypties daktaro vardas. Drauge su šviesios atminties velioniu dr. Egidijumi Banioniu, Archeografijos skyriuje, gal net visame Lietuvos istorijos institute, jis pirmasis ėmė dirbti kompiuteriu, parodydamas, kokios plačios yra šio „įrankio“ taikymo galimybės istorijos moksle, kokių stublėnančių produktyvumo rodiklių pasiekama.

Algirdas Antanas Baliulis — dosnus žmogus. Jis mielai dalijasi „kompiuterine“ patirtimi bei sukauptomis dalykinėmis žiniomis su bendradarbiais; kai reikia, iš peties atseikėja paties surinktos šaltinių medžiagos; visada galima naudotis jo asmeninės bibliotekos knygomis, ir, žinoma, dosnus savo dėmesingumu, santūrumu ir įgimtu humaniškumu. Todėl ir mes Jubiliatui linkime sveikatos, laimės ir dar daug mokslinių darbų istorijos baruose.

Artūras Dubonis